

Posudek bakalářské práce Lucie Stanovské
Čeština nerodilých mluvčích (případová studie)

Bakalářská práce kol. Stanovské se zaměřuje na jazyk jedné nerodilé užitelky češtiny. Práci autorka dělí na část „teoretickou“ (s. 11-25) a část „praktickou“ (s. 26- 49), k nim připojuje krátký úvod, jednostránkový závěr, seznam literatury a v hustém řádkování psané přílohy (s. 54- 71). Nepodávala bych zde popis rozvržení práce, kdyby vztah části „teoretické“ a „praktické“ nevzbuzoval otázky po jejich vztahu.

„Teoretická“ část je totiž tvořena (vedle stránek věnovaných transferu a osvojování) také popisem historie výuky cizích jazyků (s. 11-15). V této části autorka vychází, jak je uvedeno v pozn. 1, „z knihy doc. M. Hrdličky Cizí jazyk čeština (2002), konkrétně z kapitoly Vyučovací metody cizích jazyků a čeština jako cizí jazyk.“ Zákonitě je tedy tato partie práce reprodukcí (tu volněji, tu s předlohou spjatěji) některých informací Hrdličkou podávaných. V této souvislosti bych diplomantku prosila o vysvětlení, jak s tématem práce souvisí např. výklad o osvojování sumerštiny, o situaci v starověkém Římě atd. – a k čemu autorce v práci sloužil popis jednotlivých vyučovacích metod, když její respondentka (viz s.23) „Nikdy nenavštěvovala žádné kurzy českého jazyka...“, a tedy zákonitě žádnou z uvedených metod vyučována být nemohla. Podobná prosba o vysvětlení by mohla být vztažena k stránkám věnovaným osvojování: jak jsou poznatky tam uvedené využity při popisu získaného materiálu? Při reprodukci Hrdličkova textu přitom tu a tam dochází (vzhledem k rozdílné délce Hrdličkova a diplomatčina textu) k vynechávkám, k „nedopovězením“, resp. k posunům: např. Hrdlička píše (v souvislosti s renesancí) o návratu „ k humanistické tradici“ a o tom, že představitelé renesance „vyznávají týž cíl jako v antice, totiž celkový harmonický rozvoj (intelektuální, fyzický, morální) svobodného lidského jedince.“ Autorka oproti tomu: „Renesanční učitelé se přiklánějí k vyučování stejným způsobem jako v antice, tedy celkovým rozvojem osobnosti (intelektuálním, fyzickým i morálním).“ Asi nebude možné při obhajobě doložit, jak se cizí jazyk (o něm se, jak vyplývá z kontextu na s. 12, píše) vyučuje např. fyzickým rozvojem osobnosti – nebo bude? Užitečnější než opatřovat práci kapitolou o „historii“ by bezpochyby bylo rozumět onou“relevantní odbornou literaturou“ uvedenou v zadání práce literaturu věnovanou konceptu chyby (když právě na ni se diplomantka měla zaměřit) – a užitečnější než použitá práce Hrdličkova by bezpochyby byla jiná Hrdličkova práce uvedená v zadání. Mohla by autorka vysvětlit, proč s touto prací (Gramatika a výuka češtiny jako cizího jazyka) nepracovala? „Teoretická“ část práce by si zasloužila mnohá doplnění, např. vysvětlení toho, jak autorka rozlišuje (pokud rozlišuje) mezi alternativními teoriemi (s. 12), alternativními metodami (s. 14), jak a v čem ovlivnil teorii osvojování jazyka Chomsky (s. 16) aj. To nechám stranou, stejně jako to, že ve stručném pojednání o transferu spojeném s pojednáním o kontrastivní a chybové analýze by (nezasvěcený) čtenář přivítal vyšší míru explicitnosti (např. pozitivní transfer je zmíněn až na s. 20, u zmínky o chybách, které transferem způsobeny nejsou, by bylo užitečné uvedení příkladů z vlastního materiálu atd.). K první části práce nemohu nevyslovit názor, že „teoretické“ kapitoly v pracích o češtině jako cizím jazyku (na oboru CNES pak o češtině českých neslyšících nebo o českém znakovém jazyku), „recyklovatelné“ ve všech pracích daného typu, by bylo užitečné nahradit kapitolami vztaženými přímo k „praktické“ části práce, zde konkrétně ke konceptu chyby. Důkladnější a soustavnější výklad o chybě, tedy o tom, co stojí v základu „praktické“ části práce, zde postrádám.

„Praktická“ část je založena na soupisu a klasifikaci chyb, a to na rovině pravopisné, fonologické, morfologické, lexikální a syntaktické. K části práce věnované materiálu (s. 24-49) mám několik dílčích otázek, prosím diplomantku, aby je při obhajobě zodpověděla.

- Jak by autorka pojmenovala svou metodu získávání jazykových dat? V jakém ohledu ji považuje za výhodnou / nevýhodnou?
- Do jaké míry bylo v popisu materiálu zohledněno (viz s. 24) zadané téma, resp. zadaný slohový útvar?
- V čem (v jakých rysech) zachycuje užitý přepis mluvených projevů, podobný (jak autorka píše) běžnému ortografickému zápisu (s. 25), rysy mluveného jazyka? V prepisech uvedených v příloze jsem např. zachycení parajazykových prostředků (nezachytitelných běžnými prostředky grafickými) nezaznamenala.
- Jde skutečně (pokud mluvíme např. o různých charakteristikách jednotlivých hlásek v srbštině a češtině, viz s. 32) o rovinu fonologickou? A o (viz s. 33) fonologickou chybu?
- Za podstatný problém považuji to, že z uváděných příkladů (např. tabulka 2.2 s. 32 aj.) není jasné, které ze zachycených jevů byly zaznamenány v mluvené, a které v psané podobě jazyka. Zdá se, že autorka nepřipisuje rozdíl mezi psaností a mluveností nějakou větší důležitost (zaznamenává a pojednává je totiž „dohromady“): až na s. 36 (k morfologické rovině) uvádí, že první řádek příkladů je z psané, druhý z mluvené podoby získaného materiálu, explicitně ale uvedeno není, zda to platí i pro lexikální (s. 43) a syntaktickou (s. 47) rovinu. Nebylo by bývalo lepší, kdyby se autorka držela zadání práce a soustředila se na projevy psané?
- V oblasti morfologie hodnotí autorka „projevy obecné češtiny“ jako chyby. Jak se má toto hodnocení – zdůrazňuji: na obecnější rovině - k užívání nespisovné češtiny češtiny u tazatele (v dialogických textech), kde jsou užity výrazy / spojení jako „ňáké“, „nevím“, „s menšinámá, sou tam, sou tam různý“, „průmysl ňáký“, „ted'ka“, „jíte někdy v restauracích ňákých“?
- Chyby v morfologii, konkrétně chyby ve skloňování jsou v tabulce na s. 36 uvedeny bez kontextu, takže v ní figurují korektní spisovné tvary typu „kamaráde“, „škole“, „oblečený“, „který“, „ní“, „jí“, „všichni“ – proč autorka kontext neuvedla? Kontext není uveden ani ve výkladu chybných tvarů podaný za tabulkou.
- Pokud jde o „chyby v časování“ lze opravdu výrazy „chtěla, kupila, videla“ (viz tabulka s. 37) hodnotit jako „chybějící sponu“? A výrazy typu „jsou ... býly“ (namísto byli) jako „sponu navíc“? K tomu srov. výklad s. 40: „Poměrně často se vyskytující chybou je použití **spony ve třetí osobě minulého času**, např. „je neměla“, „zažili su“ (zdůraznění je diplomantčino).
- Do syntaktické roviny řadí autorka (s. 47) chyby týkající se stavby věty a textu obecně. Které z výkladů o syntaxi (s. 47-49) se „textu obecně“ týkají?
- V závěru (s. 50) autorka hodnotí respondentčinu slovní zásobu jako průměrnou. Co tím má na mysli? Na základě čeho „průměr“ vymezila?

Některé z výše uvedených otázek naznačují ten problém práce, který pokládám za nejzávažnější, totiž ne dost zřetelně a systematicky oddělené poznatky o mluvené a psané formě respondentčiny češtiny. K tomu přistupuje skutečnost, že diplomantka si téma zúžila (viz zadání) na chyby interlingvální (mezijazykové), zvl. způsobené negativním transferem. Chyby intralingvální, pokud je zmiňuje, vymezuje negativně (nejsou způsobeny transferem) a mezi nimi dále nerozlišuje ani se jim nevěnuje. A dále: chyba je v práci nahlížena v izolaci

od sdělného potenciálu respondentčiny textů (pouze na s. 50 srov. zmínku o tom, že v mluvené formě nemá respondentka potíže s dorozuměním); k tomu tedy ještě poslední otázku: které z popsaných chyb brání porozumění?

Velmi kladně je třeba hodnotit pravopisnou úroveň práce a v podstatě i její stylizaci (poněkud zvláštní je užívání výrazů „lokativ“, s. 37, výrazů typu „chyba v h“ apod., nebo ojedinělého „jazyková věda“, s. 14).

Závěr: Diplomantka předložila formálně dobře zpracovanou, materiálově založenou práci; sběru materiálu a jeho zpracování věnovala jistě nemalé úsilí – a to je třeba ocenit. V práci se pak věnovala jednomu aspektu zadání, tj. interlingválním chybám v psaných a mluvených projevech jedné nerodilé uživatelky češtiny; popis získaného materiálu („praktická“ část) je přitom s částí „teoretickou“ propojen jen zčásti. Bakalářská práce je cenná především shromážděním materiálu (snad přepsaným v souladu s manuály v práci zmiňovanými – to neumím posoudit), který bude moci být využit pro další výzkum češtiny jako cizího jazyka.

27. ledna 2013

Alena Macurová

Návrh klasifikace: velmi dobře (s přihlédnutím k obhajobě)